

Saatesõna Mihály Hoppáli etnosemiootika eestindusele

Eestiga on olnud seotud paljude oluliste semiootika arendajate teadustegevus. Jakob von Uexküll (1864–1944) *Bedeutungslehre* (1940), semiootiline lähenemine bioloogiale, pani aluse distsipliinile, mida tänapäeval kutsutakse biosemiootikaks. Tartu semiootikute kunagine hea sõber ja eeskuju, zoosemiootika rajaja Thomas Albert Sebeok (1920–2001), kellele viitab oma käsitlustes korduvalt ka Mihály Hoppál, oli distsipliini edasiarendaja ja uuendaja Ameerikas. Kultuuriteoreetik, kultuuri semiootilise analüüsi ja tekstisemiootika kommunikatsioonimudeli arendaja Juri Lotman (1922–1993) oli aga Tartu Ülikoolis õppinud vene filoloogide ning semiootikute õppejõud ja juhendaja, tänaseni legendaarse aastatel 1960–1980 tegutsenud Tartu-Moskva semiootilise koolkonna alusepanija. Tartu-Moskva koolkond mõjutas paljude riikide kultuuriuurijaid, meetodina võimaldas semiootika väljuda spetsiifilistelt uurimisaladelt üldisemale tasandile.

Koolkonna Tartu haru tegeles ja tegeleb jätkuvalt ennekõike autoriteksti, humanitaaria ühe põhilise objektiga. Viimasel kümnendil on Eestis semiootikat edukalt kasutatud ka sotsiaalsetest probleemidest kõnelemisel, jõudsalt on edenenud õpetus- ja uurimistegevus just biosemiootika valdkonnas. Nii on jätkunud mõlema suuna interdistsiplinariseerumine ja arenemine.

Semiootika meetodina ei leidnud eesti folkloristikas laiemat kasutamist, kuigi Moskva semiootikute Vjatšeslav Ivanovi, Vladimir Toporovi, Boriss Uspenski, Tatjana Tsivjani jt uurimistulemused kuulusid toona endastmõistetavalt klassikalise krestomaatilise lugemuse hulka. Moskva koolkond tegeles edukalt müüdiainese rekonstrueerimise ja paljude rahvaluuleliikide, sh lühivormide mõtestamisega. 1990. ja

2000. aastatel on selles tuules ilmunud jätkuvalt artiklikogumikke ja monograafiaid folkloori narratiivsete vormide, uskumuste, rituaalide ja lühivormide ainetel. Etnosemiootika arendamise ning semiootiliste mudelite kasutamiselega folkloori ja rituaalide analüüsimisel tegelesid järjekindlalt ka ungarlased eesotsas rahvusvahelise Soome-ugri Semiootika Seltsi asutaja ja juhi Vilmos Voighti ja käesoleva raamatu autori Mihály Hoppáliga.

Mihály Hoppálit teavad tänased Eesti humanitaarid ja usundi sõlmküsimumustest huvitatud tema raamatute kaudu, paljudele on ta olnud vahetu õpetaja oma Eesti erinevates kõrgkoolides peetud šamanismi peajooni tutvustavate loengukursustega. Võime temast mõelda kui eurooplasest, kes asus tervikuks sõlmima väikeste rahvaste šamanistlikke kultuure, ning kui Siberis ja Aasias säilinud unikaalse mõttemaailma ja traditsioonide vahendajast, kes kasutas selleks kirjasõna kõrval visuaalse kultuuri sõnumite võimalusi. Etnograafilised filmid, tänapäevaseid ja haruldasi ajaloolisi fotosid sisaldavad kommenteeritud albumid on M. Hoppáli teadlasetegevuse teine pool, tema tugev külg. Miks siis ikkagi jõuab lugejani tema aastakümnete-tagune raamat etnosemiootikast, kui tutvustamist väärisksid näiteks ungari etnograafia ja rahvameditsiini innustunud uurijana kirjutatud käsitlused?

M. Hoppáli käsitlus aktualiseerib 1960.–1980. aastate semiootikakoolkondade püüdlusi läheneda tekstidele, uskumustele ja rituaalidele, otsides keskseid elemente, struktuure, märke ja sümboleid, nende algupära ja juuri oma valdkonnas ja humanitaarteadustes tervikuna. Ungari semiootika teaduslugu on paigutatud avaramasse, samal ajal mujal saavutatu raamistikku. Tema teistsugusest vaatepunktist kirjutatud artiklid heidavad uskumustikule, kuid ka meist igäihe kogetud pulma- ja matusekombestikule teistsugust valgust kui kirjeldav etnograafia, ehkki tema käsitlustes on sellegi elemente. Ometi ei eksitata lugejat tavandikirjelduse rägastikku, vaid esitatakse selle tekstuuri ja struktuuri, küsimused ja vastused, nii et nende abil saab eristada omakultuuri teise piirkonna omast ja protestantlikud tavad katoliiklikest, selgitada välja arhailised mudelid ning kogeda kultuurilmingute olemuslikke sarnasusi. Tutvudes ungari kultuuriga näeme selgemalt iseenda kultuuri. Kõigi kultuuritekstide taga terendab nende semiosfäär, mille infrastruktuuri komponendid on eri žanrides ja eri rahvaste puhul esitatud erinevalt.

Mare Kõiva

Etnosemiootika

Mihály Hoppál

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator7/>

ISBN 978-9949-490-26-4

Tartu 2012

Trükis ilmunud: Mihály Hoppál. Etnosemiootika. SATOR 7.

Tartu 2008

Tõlge: Eda Pomozi

Korrektuur: Nikolay Kuznetsov

Toimetanud: Mare Kõiva, Asta Niinemets

Küljendus: Liisa Vesik

Kujundus: Andres Kuperjanov

HTML: Diana Kahre

Originaal:

Hoppál Mihály *Etnoszemiotika*

Debrecen 1992

Sarjas Sator 2008. a ilmunud eestikeelset trükist toetas Eesti

Kultuurkapital ja Eesti Folkloori Instituut, EKM FO, SF

0030181s08

E-raamatu valmimist toetas: EKRM04-29 Eesti keele,

kultuuri ja folkloori kasutusvaldkondade laiendamise ja folkloori

tutvustamine elektroonilistel infokandjatel.

© 2012 EKM Teaduskirjastus & Eesti Folkloori Instituut

EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm